

Agnieszka SMARZEWSKA

Ewelina MELANIUK

Adam SZEPELUK

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej

Bezpieczeństwo edukacyjne w ocenie absolwentów

Educational safety in graduates' assessment

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo edukacyjne, absolwent, szkolnictwo wyższe.

Key words: educational safety, graduate, higher education.

Abstract. The higher education institutions are taking an action in providing the educational safety for students. In the article the assessment of curriculum and conditions of studying were presented by undergraduates and postgraduates. In the analyses the issue of influence of membership in the specific group of courses at the faculty was surveyed. Plans for future of graduates are completely different than those entering the studies. The willingness to work, moving abroad or starting up a business is decreasing with the passage of time and the intention to continue the education is rising. The membership in the faculty affects the level of satisfaction from achieved education, level of competences and the opinion on the conditions of studying.

Wprowadzenie. Szkoła wyższa, realizując statutową i ustawową działalność, zapewnia studentom bezpieczeństwo edukacyjne¹. Zatwierdzony na kierunku studiów odrębny program kształcenia służy wyposażeniu studenta/absolwenta w wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne definiowane jako zakładane efekty kształcenia, przydatne na rynku pracy. Projektując programy kształcenia, uczelnia korzysta z krajowych² oraz międzynarodowych wzorców³ uwzględniających jakość kształcenia⁴.

Absolwent szkoły wyższej jest beneficjentem prowadzonej polityki w zakresie bezpieczeństwa edukacyjnego, reprezentując określony poziom wykształcenia. Co istotne, uczelnia jest wiodącym miejscem, które kształci i stymuluje odpowiednie

¹ A. Smarzevska, E. Melaniuk, *Kompetencje studentów kierunku bezpieczeństwo narodowe PSW w Białej Podlaskiej*, Kwartalnik Bellona, nr 4, 2014, s. 185.

² Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 3 października 2014 r. w sprawie warunków prowadzenia studiów na określonym kierunku i poziomie kształcenia (Dz.U. 2014 poz. 1370); Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2014 r. w sprawie warunków, jakim muszą odpowiadać postanowienia regulaminu studiów w uczelniach (Dz.U. 2014 poz. 1302); Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 4 listopada 2011 r. w sprawie wzorcowych efektów kształcenia (Dz.U. 2011 nr 253 poz. 1521).

³ J. Gonzales, R. Wagenaar (eds.), *Tuning Educational Structure in Europe II: Universities' contribution to the Bologna Process*, University of Groningen, 2005; C. Adelman, *Matching Higher Education to „New Jobs”. What Are They Talking About?*, EAIR Forum, Warsaw 2011.

⁴ *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the Higher Education (ESG)*.

procesy dydaktyczne, wynikające z posiadanych zasobów informacyjnych, organizacyjnych, ludzkich, a także infrastrukturalnych⁵.

Absolwenci w województwie lubelskim są w trudniejszej sytuacji na rynku pracy niż absolwenci województw zachodnich i centralnych⁶. Tym bardziej zasadne jest podejmowanie badań w tym zakresie, aby ze strony uczelni zbudować maksymalny wymiar bezpieczeństwa edukacyjnego, które może być swoistego rodzaju gwarantem dobrego przygotowania do wejścia na rynek pracy. Eliminowanie różnic w zakresie trudności na lokalnych rynkach pracy ze strony uczelni może odbywać się właśnie poprzez monitorowanie losów absolwentów, a także modyfikację programu kształcenia oraz warunków studiowania w możliwym prawnie zakresie.

Celem artykułu jest prezentacja opinii absolwentów dokonujących oceny procesu kształcenia, warunków studiowania, stopnia opanowania kompetencji kluczowych na rynku pracy oraz zgodności programu kształcenia z ich oczekiwaniami, aby zidentyfikować obecność różnic w postawach absolwentów wynikających z przynależności do wydziału. Zastosowana metodologia badań z przyjętym autorskim kwestionariuszem ankiety ma charakter uniwersalny i może być stosowana przez inne szkoły wyższe, dając tym samym szansę uzyskania szerokiego obszaru badawczego i wnioskowania populacyjnego.

Organizacja badań. W roku akademickim 2013/2014 studia wyższe w Państwowej Szkole Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej ukończyło 640 absolwentów⁷. Autorski kwestionariusz ankiety absolwenta PSW (Załącznik 7 do Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia – WSZJK⁸) wypełniło 487 osób, co stanowiło 76,1% ogółu. Należy zaznaczyć, iż uczestnictwo absolwentów w badaniu było dobrowolne, poprzez złożenie deklaracji zgody na udział w Monitorowaniu Karier Zawodowych Absolwentów (Załącznik 6 do WSZJK⁹).

Badanie przeprowadzono od czerwca do listopada 2014 roku. W programie STATISTICA10, przy wykorzystaniu testu Chi kwadrat Pearsona, zbadano zależności pomiędzy zmiennymi. We wszystkich analizowanych przypadkach przyjęto poziom istotności $p = 0,05$, a odpowiedzi istotne statystycznie oznaczono gwiazdką (*).

W grupie badanych, absolwenci Wydziału Nauk Ekonomicznych i Technicznych (WNET) stanowili 47,8% ogółu, zaś Wydziału Nauk o Zdrowiu i Nauk Społecznych (WZNNS) – 52,2% ogółu. Uwzględniając płeć badanych, autorski kwestionariusz ankiety wypełniło zdecydowanie więcej kobiet – 66,7% ogółu, w tym 39,2% z WZNNS i 27,5% z WNET. Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania, w badaniu

---

⁵ K. Sadowy, *Student, absolwent, pracownik w modelu kształcenia przez całe życie idea AGORA*, Edukacja Ustawiczna Dorosłych, 2/2015, s. 94.

⁶ W. Pieniążek, *Analiza kompetencji i kwalifikacji kluczowych dla zwiększenia szans absolwentów na rynku pracy*, Agrotec Polska Sp. z o.o., Warszawa 2014, s. 90.

⁷ Na podstawie Sprawozdania o studiach wyższych S-10 według stanu w dniu 30.11.2014 r., GUS.

⁸ Uchwała nr 53/2014 Senatu Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej z dnia 27.06.2014 roku w sprawie: zatwierdzenia zmian załączników Wewnętrznego Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia w Państwowej Szkole Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej – Załącznik 7 do WSZJK.

⁹ Tamże, Załącznik 6 do WSZJK.

udział wzięło 46,6% absolwentów z obszarów wiejskich, 45,4% z miast, pozostałe 8,0% stanowili obcokrajowcy. Uwzględniając poziom studiów, $\frac{3}{4}$ ogółu badanych stanowili absolwenci studiów I stopnia (73,1%), zaś 26,9% absolwenci studiów magisterskich (II stopnia). Szczegółowe zestawienie cech respondentów z uwzględnieniem wydziału zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Cechy badanych absolwentów

Zmienna	WNET		WZNZS	
	N	%	N	%
Płeć:				
kobiety	134	57,5	191	75,2
mężczyźni	99	42,5	63	24,8
Miejsce zamieszkania:				
wieś	112	50,0	115	46,9
miasto	107	47,8	114	46,5
obcokrajowiec	5	2,2	16	6,5
Poziom studiów:				
studia I stopnia	187	80,3	169	66,5
studia II stopnia	46	19,7	85	33,5

Źródło: opracowanie własne.

Absolwenci WNET reprezentowali kierunki studiów takie, jak bezpieczeństwo narodowe, ekonomia, finanse i rachunkowość oraz zarządzanie, natomiast absolwenci WZNZS kierunki – filologia (specjalność filologia angielska oraz filologia rosyjska), pedagogika, socjologia, turystyka i rekreacja oraz zdrowie publiczne. Kierunki miały profil ogólnoakademicki¹⁰ i wpisywały się w obszary kształcenia w zakresie nauk humanistycznych, nauk społecznych, nauk medycznych, nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej. Klasyfikacja jest zgodna z krajowymi regulacjami¹¹, a także jest zbliżona do przyjętej przez OECD/EUROSTAT/UNESCO¹².

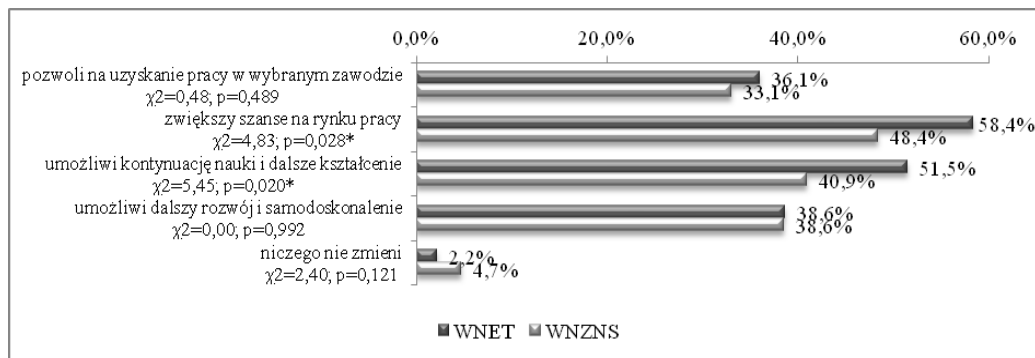
Prezentacja wyników badań. Grupa 487 absolwentów odniosła się do korzyści ze zdobytego wykształcenia z uwzględnieniem wydziału (rys. 1). Odnotowano różnice we wskazaniach badanych pomiędzy wydziałami. Absolwenci WNET wskazywali częściej na wzrost szans na rynku pracy (blisko 60%) oraz możliwości kontynuacji nauki i dalszego kształcenia (blisko 52%) w stosunku do absolwentów WZNZS, odpowiednio 48,4% oraz 40,9%. Dodatkowo, po przeprowadzeniu badania zależności zmiennych we wskazanych wynikach wystąpiła zależność istotna statystycznie. Oznacza to, iż przynależność do wydziału z określoną grupą kierunków wpływa na poziom zadowolenia ze zdobytego wykształcenia. W badanej grupie jest on wyższy u absolwentów WNET we wskazanych obszarach. Należy zauważyć, iż możliwość dalszego rozwoju i samozadowolenia oraz uzyskania pracy w wybranym zawodzie nie są

¹⁰ *Bologna Working Group on Qualifications Framework*, 2005.

¹¹ Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych (Dz. U. 2011 nr 179 poz. 1065).

¹² *Revised Field of Science and Technology (FoS) Classification in the Frascati Manual*, OECD, 2007.

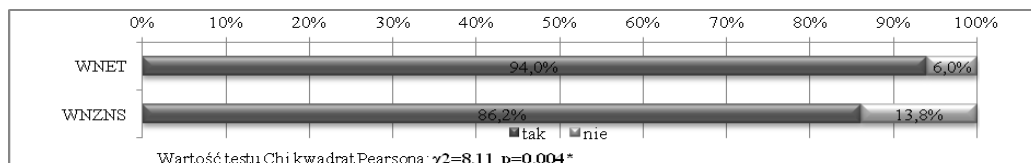
zmiennymi zależnymi istotnie statystycznie od wydziału, a wskazania badanych w tym zakresie były na podobnym poziomie, bez różnicowania z tytułu przynależności do wydziału.

Rys. 1. Zalety zdobytego wykształcenia

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku zgodności ukończonego kierunku studiów i specjalności z zainteresowaniami absolwentów zdecydowana większość badanych ją potwierdziła (na WNET tylko 6% absolwentów, a na WNZNS blisko 14% nie wskazało zgodności kierunku studiów z zainteresowaniami z perspektywy ukończenia uczelni). W odniesieniu do tej zmiennej także podjęto badanie zależności zmiennych, które potwierdziło zależność istotną statystycznie (rys. 2). Oznacza to, iż przynależność do WNET wpływa na wyższy poziom odczucia zgodności kierunku studiów i specjalności z zainteresowaniami, niż w przypadku WNZNS, gdzie 2 razy więcej wskazań badanych dotyczyło braku tej zgodności niż na WNET.

Rys. 2. Zgodność kierunku studiów i specjalności z zainteresowaniami

Źródło: opracowanie własne.

Badanie zależności zmiennych prowadzono także w przypadku zgodności planu studiów i programu kształcenia z oczekiwaniami absolwentów, przygotowania do wykonywania zawodu z uwzględnieniem wydziału oraz spełnienia oczekiwań przez wybrany kierunek studiów z uwzględnieniem wydziału. Wartość testu Chi kwadrat Pearsona przy przyjętym poziomie istotności $p = 0,05$ wskazują na brak istnienia zależności pomiędzy przyjętymi w badaniu zmiennymi. Można zatem przyjąć, iż przynależność do wydziału nie determinuje wskazań odpowiedzi. Niemniej jednak warto zauważyć, iż absolwenci WNZNS częściej potwierdzają (wzrost o 4,2%) niż absol-

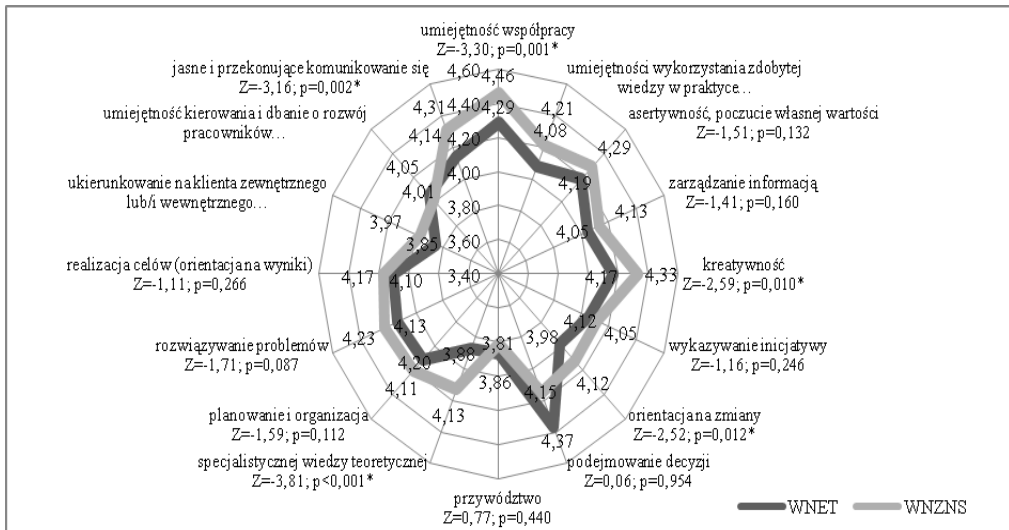
wenci WNET zgodność planu studiów i programu kształcenia z ich oczekiwaniami, odpowiednio na poziomie 85,8% oraz 81,6% wskazań, a także częściej (o 4,3%) wskazują lepsze przygotowanie do wykonywania zawodu, niż absolwenci WNET – odpowiednio 83,7% oraz 79,4%. Jednak, odnosząc się do wybranego kierunku studiów, to absolwenci WNET częściej wskazują spełnienie ich oczekiwań przez kierunek studiów – ponad 92% badanych – niż absolwenci WZNS (blisko 88%). Uwzględniając wyżej przedstawione wartości, należy zauważyć, iż opinia absolwentów na temat zgodności kierunku studiów z zainteresowaniami i oczekiwaniami, przygotowania do wykonywania zawodu oraz spełnienia oczekiwań absolwentów przez kierunek studiów jest jednoznacznie pozytywna w grupie co najmniej $\frac{3}{4}$ absolwentów biorących udział w badaniu.

Mając powyższe na uwadze, warto poznać ocenę badanych w zakresie opanowania przez nich kompetencji w trakcie studiów. Respondenci w skali od 1 (minimum) do 5 (maksimum) mogli określić poziom opanowania wskazanych kompetencji (rys. 3). Ogólnie można stwierdzić, iż wszystkie ujęte w badaniu kompetencje zostały ocenione wysoko (powyżej 3,80), co stanowi 76% wartości skali. Kompetencją, którą absolwenci opanowali najslabiej, było przywództwo (3,81 WZNS; 4,29 WNET), najlepiej zaś umiejętność współpracy (4,46 WZNS; 4,29 WNET). Warto nadmienić, iż umiejętność współpracy jest najczęściej pożądaną kompetencją na globalnym rynku pracy (przez co najmniej 90% pracodawców)¹³. Należy zauważyć, iż na prezentowanym rysunku 3 dokonano rozróżnienia ich opanowania, uwzględniając wydziały. W każdej ujętej kompetencji jest zróżnicowanie stopnia jej opanowania. Podjęto zatem próbę określenia wpływu przynależności do wydziału w opanowaniu tych kompetencji. Okazało się, iż w przypadku 6 kompetencji istnieje zależność istotna statystycznie pomiędzy wskazanymi zmiennymi, co oznacza, iż stopień opanowania tych kompetencji jest uzależniony od przynależności do wydziału. Jednoznacznie można stwierdzić, iż w tej grupie kompetencji, wszystkie z nich zostały, zdaniem absolwentów, lepiej opanowane na WZNS niż na WNET. Należą do nich takie kompetencje, jak umiejętność współpracy, jasne i przekonujące komunikowanie się, orientacja na zmiany, kreatywność oraz posiadanie specjalistycznej wiedzy teoretycznej, którą potrafi wykorzystać się w praktyce.

Analizując wyniki prezentowane na rysunku 3, można zauważyć, iż nie tylko wskazanych 6 kompetencji (w których stwierdzono zależność istotną statystycznie, wynikającą z przynależności do wydziału), ale też i wiele innych zostało lepiej opanowanych przez absolwentów WZNS. Tylko 2 kompetencje (przywództwo oraz podejmowanie decyzji) zostały lepiej opanowane przez absolwentów WNET.

---

¹³ M. Armstrong: *Zarządzanie zasobami ludzkimi*. Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011, s. 190–191.

Rys. 3. Stopień opanowania kompetencji przez absolwentów

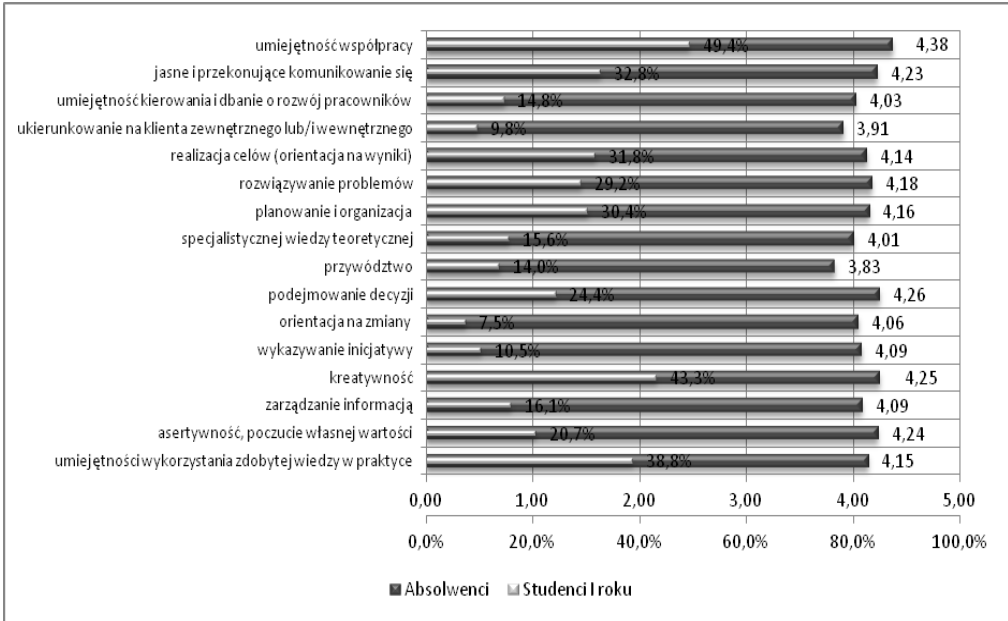
Źródło: opracowanie własne.

Interesującą wydaje się zatem możliwość skonfrontowania oczekiwań studentów I roku z oceną absolwentów w tym zakresie (rys. 4). Studenci I roku dnia 01 października corocznie uczestniczą w badaniu, którego celem jest m.in. poznanie ich oczekiwań w zakresie oferty edukacyjnej, czy programu kształcenia. Odnosząc się do wartości przedstawionych na rysunku 4 warto zauważyć, iż najwyższe zapotrzebowanie na kompetencje zostało zgłoszone przez studentów I roku w przypadku: umiejętności współpracy (49,4%), kreatywności (43,3%) oraz umiejętności wykorzystania zdobytej wiedzy w praktyce (38,8%). Co istotne, stopień opanowania tych kompetencji, w opinii już absolwentów, jest oceniony wysoko, odpowiednio 4,38; 4,25 oraz 4,15.

Realizacja programu kształcenia odbywa się w określonych warunkach, które absolwenci mieli możliwość ocenić (rys. 5). Ocena została przeprowadzona z zastosowaniem skali 1–5, gdzie 1 (minimum) – 5 (maksimum), z możliwością przedstawienia jej w odniesieniu do wydziału. Można stwierdzić, iż warunki studiowania jednoznacznie lepiej ocenili absolwenci WNZNS niż WNET. Ogólnie można przyjąć, iż zostały one ocenione wysoko – najniższa odnotowana wartość 3,91, najwyższa zaś 4,27.

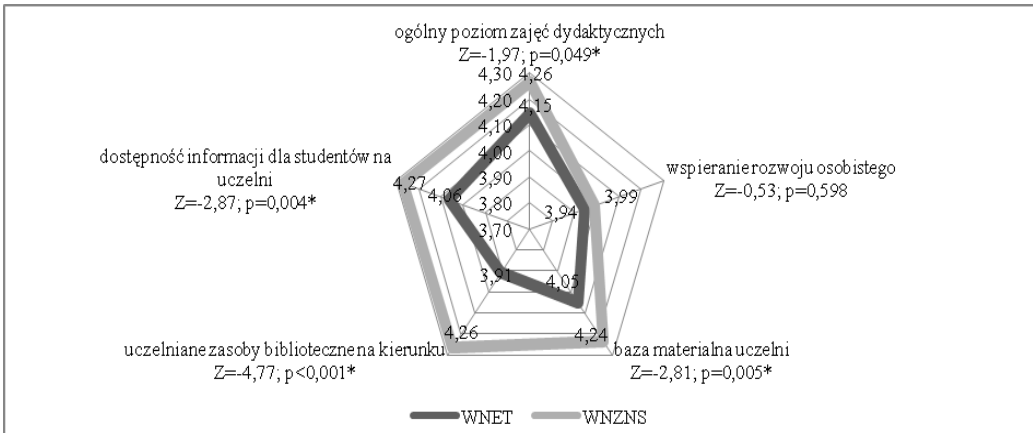
Spśród 5 wskazanych warunków 4 z nich wykazały zależność istotną statystycznie przy uwzględnieniu wydziału, z którego pochodzą absolwenci. Są to: ogólny poziom zajęć dydaktycznych, dostępność informacji dla studentów na uczelni, uczelniane zasoby biblioteczne na kierunku oraz baza materialna uczelni. Należy zauważyć, iż poziom oceny jest zróżnicowany i obecne różnice we wskazaniach są duże. Największe zróżnicowanie wystąpiło w przypadku zasobów bibliotecznych na kierunku, gdzie różnica w ocenie wynosiła 0,35. Absolwenci WNZNS ocenili zasoby na 4,26, zaś absolwenci WNET na 3,91. W pozostałych zmiennych różnica pomiędzy wskazaniami kształtuje się odpowiednio na poziomie 0,21 (dostępność informacji dla

studentów na uczelni); 0,19 (baza materialna uczelni) oraz 0,11 (ogólny poziom zajęć dydaktycznych).

Rys. 4. Zapotrzebowanie na kompetencje a stopień ich opanowania

Źródło: opracowanie własne.

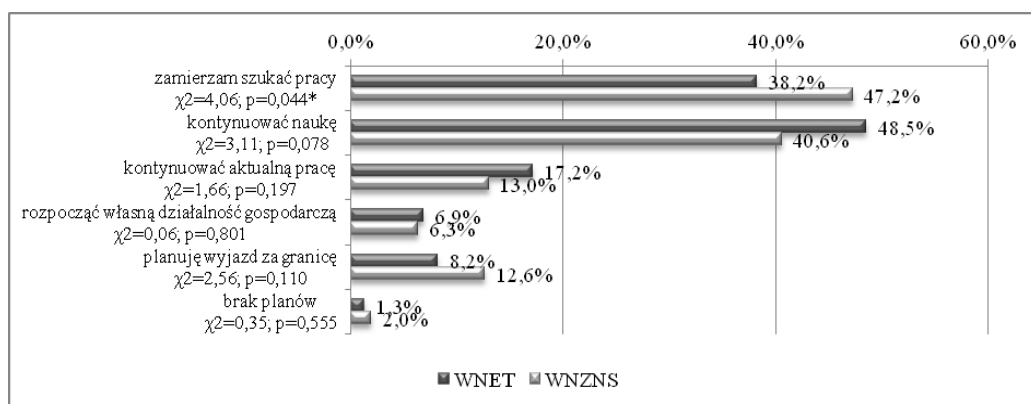
Rys. 5. Warunki studiowania na uczelni przy uwzględnieniu wydziału

Źródło: opracowanie własne.

Ostatnią podjętą w badaniu kwestią była analiza w zakresie planów respondentów po ukończeniu studiów. Spośród wskazanych na rysunku 6 odpowiedzi można zauważyć,

iz występują różnice we wskazaniach w wyniku przynależności do wydziału. Absolwenci WNZNS częściej niż absolwenci WNET zamierzają szukać pracy – odpowiednio 47,2% oraz 38,2% (różnica na poziomie 9%) – oraz częściej planują wyjazd za granicę niż ich koledzy z WNET (różnica na poziomie 4,4%). Z kolei absolwenci WNET, częściej niż absolwenci WNZNS, zamierzają kontynuować naukę (odpowiednio 48,5% i 40,6%) oraz kontynuować pracę już posiadaną (odpowiednio 17,2% i 13,0%). Tendencje wskazań absolwentów w zakresie planów po ukończeniu studiów wpisują się w wyniki innych badań¹⁴. Rozpoczęcie działalności gospodarczej planuje podobna grupa absolwentów obu wydziałów (blisko po 7% badanych).

Konfrontując plany po ukończeniu studiów studentów I roku z odpowiedziami absolwentów, można zauważyć zmianę orientacji wskazań. Absolwenci zamierzają kontynuować naukę częściej, niż szukać pracy (odwrotnie do wskazań studentów I roku). Zmiana dotyczy także planu wyjazdu za granicę oraz rozpoczęcia działalności gospodarczej. O połowę mniej absolwentów w stosunku do studentów I roku rozważa taką opcję. Można zatem przyjąć, iż plany na przyszłość ulegają zmianom w trakcie studiów. Maleje chęć podjęcia pracy, wyjazdu za granicę i rozpoczęcia działalności gospodarczej, a wzrasta zamiar kontynuacji nauki.

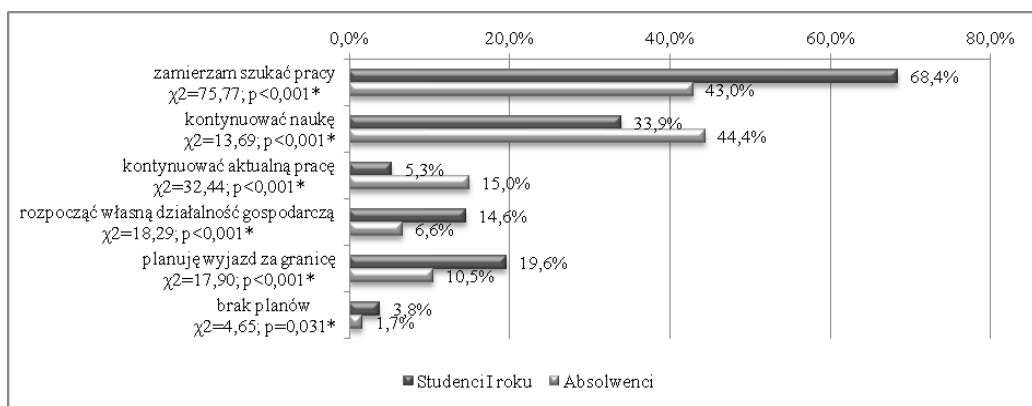
Rys. 6. Plany po ukończeniu studiów przy uwzględnieniu wydziału

Źródło: opracowanie własne.

Interesująca wydaje się istniejąca zależność statystyczna w zakresie konfrontacji planów na przyszłość dwóch grup badanych (rys. 7). Pierwszą grupę stanowią studenci I roku, drugą zaś absolwenci. Odpowiedzi obu grup prezentują ich stanowisko w zakresie planów na przyszłość. Blisko 70% studentów I roku chce szukać pracy, zaś tylko 1/3 z nich zamierza kontynuować naukę, co piąty planuje wyjazd za granicę, a blisko 15% badanych rozważa rozpoczęcie działalności gospodarczej.

¹⁴ m.in. M. Raczyńska, S. Stachowska, *Absolwenci szkół wyższych na rynku pracy – losy zawodowe absolwentów Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*, „e-mentor” 2014, nr 1 (53), s. 16.

Rys. 7. Plany po ukończeniu studiów studentów I roku i absolwentów

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie i wnioski. Przedstawione wyniki badań pozwalają stwierdzić obecność różnic w postawach absolwentów wydziałów:

1. Przynależność do wydziału wpływa na poziom zadowolenia ze zdobytego wykształcenia. Absolwenci kierunków studiów na WNET osiągnęli wyższy poziom zadowolenia w zakresie wzrostu szans na rynku pracy (wzrost o 10,0%) oraz możliwości kontynuacji nauki i dalszego kształcenia (wzrost o 10,6%) niż absolwenci WNZNS.
2. Ukończony kierunek studiów spełniał oczekiwania absolwentów i był zgodny z ich zainteresowaniami (90,0% wskazań). Absolwenci także uważają, iż są właściwie przygotowani do wykonywania zawodu (średnio ponad 80,0% badanych).
3. Absolwenci WNZNS mają w lepszym stopniu opanowaną większość kompetencji niż absolwenci WNET (lepiej opanowane kompetencje przywództwa oraz podejmowania decyzji). Minimalny poziom opanowania kompetencji wyniósł 3,81, maksymalny zaś 4,46 (przyjmując skalę od 1 – minimum do 5 – maksimum), co stanowi odpowiednio 76,0% oraz 89,2% całkowitego poziomu opanowania kompetencji.
4. Absolwenci WNZNS lepiej ocenili warunki studiowania niż absolwenci WNET. Znacznie wyżej zostały ocenione zasoby biblioteczne na kierunku, dostępność informacji dla studenta oraz baza materialna uczelni.
5. Plany na przyszłość absolwentów WNZNS dotyczą głównie szukania pracy (47,2% wskazań), zaś absolwentów WNET kontynuacji nauki (48,5% wskazań).
6. Plany na przyszłość w trakcie studiów wyższych ulegają zmianie. Studenci na I roku studiów chcą po ich zakończeniu głównie podjąć pracę, jednak w trakcie studiów zmieniają zdanie. Już jako absolwenci częściej rozważają kontynuację nauki niż podjęcie pracy. Absolwenci znacznie rzadziej rozważają wyjazd za granicę oraz rozpoczęcie działalności gospodarczej niż studenci I roku.

Opinia środowiska w obszarze szkolnictwa wyższego ma charakter pozytywny, jeśli chodzi o postępy w zwiększaniu przydatności edukacji z punktu widzenia potrzeb rynku pracy, szczególnie po ostatniej nowelizacji ustawy Prawo o szkolnictwie

wyższym¹⁵ (m.in. monitorowanie karier zawodowych absolwentów, studia interdyscyplinarne, czy studia dualne). Polska jest na dobrej drodze do osiągnięcia krajowego celu, jakim jest 45% odsetek osób z wyższym wykształceniem¹⁶. Problemem jest, co podkreśla środowisko akademickie, jakość szkolnictwa wyższego i przydatność wykształcenia wyższego na rynku pracy. Artykuł stał się zatem próbą konfrontacji opinii absolwentów z opinią środowiska akademickiego w poglądach dotyczących rynku pracy. Udało się zweryfikować, iż zdanie absolwentów PSW w Białej Podlaskiej różni się od opinii środowiska akademickiego, gdyż ponad 80% badanych stwierdziło, że są właściwie przygotowani do wykonywania zawodu. Zatem, może to nie po stronie uczelni zlokalizowany został problem przydatności wykształcenia do rynku pracy, który należałoby umieścić po stronie rynku ogółem.

Bibliografia

1. Adelman C., *Matching Higher Education to „New Jobs”. What Are They Talking About?*, EAIR Forum, Warszawa 2011.
2. Armstrong M., *Zarządzanie zasobami ludzkimi*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2011.
3. *Bologna Working Group on Qualifications Framework*, 2005.
4. Gonzales J., Wagenaar R. (eds.), *Tuning Educational Structure in Europe II: Universities' contribution to the Bologna Process*, University of Groningen, 2005.
5. Pieniążek W., *Analiza kompetencji i kwalifikacji kluczowych dla zwiększenia szans absolwentów na rynku pracy*, Agrotec Polska Sp. z o.o., Warszawa 2014.
6. Raczyńska M., Stachowska S., *Absolwenci szkół wyższych na rynku pracy – losy zawodowe absolwentów Wydziału Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, „e-mentor” 2014, nr 1 (53), s. 12–20.*
7. *Revised Field of Science and Technology (FoS) Classification in the Frascati Manual*, OECD, 2007.
8. Sadowy K., *Student, absolwent, pracownik w modelu kształcenia przez całe życie ideAGORA*, Edukacja Ustawiczna Dorosłych, 2/2015, s. 85-95.
9. Smarzewska A., Melaniuk E., *Kompetencje studentów kierunku bezpieczeństwo narodowe PSW w Białej Podlaskiej*, Kwartalnik Bellona, nr 4, 2014, s. 175–185.
10. *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the Higher Education (ESG)*.

dr inż. Agnieszka SMARZEWSKA

mgr inż. Ewelina MELANIUK

mgr Adam SZEPELUK

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej
e.melaniuk@pswbp.pl

---

¹⁵ Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2014 poz.1198).

¹⁶ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, *Założenia programowo-organizacyjne do przygotowania Krajowego Planu Działań na rzecz Zatrudnienia na lata 2015–2017*, Warszawa 2014, s. 9.